

KÜLFÖLDI HADTÖRTÉNELMI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE

VOENNO ISZTORICESZKIJ ZSURNAL (Szovjetunió), 1972. 1—3. sz. — A három számban közölt tanulmányok többsége a második világháború témaköréhez kapcsolódik, első helyen azonban mégis egy korábbi időszakkal foglalkozó munkát említünk meg. L. BOGDANOV: „Az orosz hadsereg feltöltése az 1812. évi honvédó háború előtt”. (1. sz. 36—43. o.) A XVIII. század végének és a XIX. század elejének katonai-politikai eseményei arra kényszerítették Oroszország uralkodó köreit, hogy nagyobb figyelmet szenteljenek az orosz hadsereg szervezési és feltöltési kérdéseinek, mivel a szüntelen háborúk az ország katonai-gazdasági potenciáljának nagyarányú mozgósítását követelték. A feudális társadalom elavult újoncállítási módszere a megnövekedett szükségleteknek már nem felelt meg.

I. Péter rendszere, mely a korábbi állapotoktól eltérően lehetővé tette az állandó hadsereg létrehozását, a lakosság minden rétegét kötelezte katonai állításra. Később a nemesség ezt megválthatta, 1762-től pedig teljesen mentesült e kötelezettség alól. 1705 és 1811 között nyolcvanegyszer volt újoncozás, alkalmanként 90—100 ezer ember került a hadseregbe. Ez azonban — különösen a Napóleon elleni koalíciós háborúk idején — nem volt elég. A nemesség ellene volt a katonaszedésnek, mert a hadseregbe behívottakat gyakorlatilag elvesztette. A szolgálati idő 25 év volt, és ha valaki ezt letöltötte, felszabadult, tehát nem tért vissza jobbágnak. Ezért a század elejétől egymásután születtek a reformtervezetek, amelyek részint a szolgálati idő csökkentését javasolták — és hogy a letöltés ne jár-

jon együtt a felszabadítással —, részint pedig a kötelezettség nagyarányú kiterjesztését a városi rétegekre is.

Végül is a honvédó háború kezdetéig a kérdést nem oldották meg. Az újoncok aránya lényegében változatlan maradt: 500 főre 4—5 ember, és még e kontingens jelentős részét is elvitte a veszteségek feltöltése, ami sok hadosztályban elérte a 20—25 százalékot. A 25 évet igen kevesen szolgálták le, 1809-ben egy-egy 17—20 ezer fős hadosztályban mindössze 200—300 olyan katona akadt, akinek sikerült ezt az időt átvészelnie. 1807-ben I. Sándor parancsára azokat is visszakényszerítették a hadseregbe, akik már leszolgálták az előírt időt. A követelményeknek megfelelő létszámú hadsereget azonban minden igyekezet ellenére sem tudtak felállítani. (1806-ban 391 ezer, 1807-ben 487 ezer, 1808-ban 663 ezer, 1809-ben 520 ezer, az 1812-es háború kezdetekor kb. 600 ezer főt számlált az orosz hadsereg.) Ezért I. Sándor kénytelen volt a népfelkelésre támaszkodni, ami a háború alatt a hadsereg feltöltésének alapvető forrásává vált.

A Vörös Hadsereg és a szovjet hadtudomány fejlődésének igen fontos szakaszát tárgyalja Z. GREBELSZKIJ: „A párt XI. kongresszusa és a Vörös Hadsereg további erősítése” (3. sz. 3—10. o.) c. tanulmánya. A XI. kongresszus 1922 márciusában olyan körülmények között ült össze, amikor a X. kongresszusnak egy sor, a hadsereg megerősítésére irányuló rendeletét már végrehajtották. A XI. kongresszus napirend-tervezetében a hadsereg kérdése nem szerepelt, hanem a katonaküldöttek külön értekezletének esetleges javaslatait akarták a plenáris ülés elé vinni. Végül a küldöttek egy részének javaslatára úgy

döntöttek, hogy a beszámolót hallgassa meg a plenáris ülés, a vita és a határozat kidolgozása a katonaküldöttek körében folyjon, a határozatot pedig ismét a plenáris ülés fogadja el. A hadseregről szóló beszámoló — melyet Trockij tartott —, több téves és káros tételt tartalmazott. Többek között például olyanokat, hogy bár a polgárháborúban a Vörös Hadsereg sok és változatos hadműveletet hajtott végre, mégsem szerzett értékes harci tapasztalatokat, nem dolgozott ki új hadászati és harcászati elveket, tudatlanság és kulturálatlanság uralmodik az egész területen. A beszámoló nem értékelte helyesen a vöröskatonák politikai nevelésének kérdését sem, és tagadta a szovjet hadtudomány, az egységes katonai doktrína kidolgozásának szükségességét is.

A katonaküldöttek értekezletén szintén Trockij tartotta a referátumot és igyekezett bebizonyítani, hogy a szovjet állam egységes katonai doktrínájának kérdését már felvetni is abszurd dolog. Azt állította: a marxizmust nem lehet a katonai kérdésekre alkalmazni; a szovjet hadászatot a polgárháborúban a formanélküliség jellemezte; a Vörös Hadsereget nem a párt irányította, hanem a régi hadsereg tisztjei és tábornokai!

A korreferátumot M. V. Frunze tartotta, aki visszautasította és megcáfolta Trockij elveit és állításait. Hangsúlyozta, hogy a Vörös Hadseregnek a burzsoá államok erős, jól szervezett, jól felfegyverzett és a korszerű háború követelményei szerint kiképzett hadseregeivel lesz dolga, ezért az egész katonai építést, a személyi állomány nevelését és kiképzését szigorúan tudományos alapokra kell helyezni. Elutasította azt a nézetet is, hogy a védelemnek kell a harc alapvető formájának lenni. A vitában aktívan részt vett Tuhacsevszkij, Bugyonnij, Vorosilov és mások. A többség határozottan elutasította Trockij nézeteit, és a kongresszus is ilyen szellemben fogadta el a Vörös Hadsereg továbbfejlődését meg szabó határozatot.

A második világháború előtörténetének egyik lényeges kérdésével foglalkozik N. KIREJEV — Sz. KOLOKOLCEV: „A fasiszta Németország páncélos csapatainak építése 1933 és 1941 között”

(2. sz. 30—38. o.) c. munkája. A német főparancsnokság abból az elvből indult ki, hogy a korszerű háborúban a vezető szerep a páncélosoké, melyek nagy egységekben tevékenykednek és a légi-erővel együttműködve oldják meg a hadműveleti és hadászati feladatokat. Németországban a páncélos csapatok építése a fasiszma uralomra jutásával kezdődött. 1933. május 1-én állították fel a gépesített csapatok parancsnokságát Lutz tábornokkal az élen, a 3. gépesített lovashadosztályból hozták létre az 1. páncélosadosztályt, az év őszén pedig az 1934-ben megalakított három páncélosezredből a 2. és 3. páncélosadosztályt.

A németországi hadiipar a harcokcsik gyártását ugyancsak 1933-ban kezdte meg, 1939 szeptemberére a Wehrmachtnek 3200, 1940 májusára 3387, 1941 júniusára pedig már 5640 harcokcsija volt. Az első típus a T—I könnyű harcokcsija volt, majd ezt követte 1936-ban az ugyancsak könnyű T—II. Ezek gyorsak voltak ugyan, de csak géppuskával rendelkeztek és páncélszaktuk sem volt eléggé megbízható. A spanyolországi tapasztalatok alapján 1937-ben alakították ki a közepes T—III és T—IV harcokcsikat, majd ezeket tökéletesítették tovább a lengyelországi és franciaországi hadjáratok után. A „villámháború” elméletének megfelelően ezzel egyidőben a páncélos szállító járműveket is fejlesztették, és 1937 őszén a négy gyalogosadosztályt gépesített hadosztállyá szervezték át.

1938-ban a már meglévő páncélosadosztályok és gépesített hadosztályok alapján megszervezték az első magasabbegységeket, a gépesített hadtesteket. Ezek felállításánál figyelembe vették a Vörös Hadsereg tapasztalatait is. A struktúra fejlődésében egészen új szakasz kezdetét jelentette, amikor a nyugati hadjárat előtt létrehozták az első páncélos csoportot, majd a hadjárat folyamán még további hármat. A szerző a felsorolt szakaszok részletes ismertetése mellett foglalkozik az elmélet fejlődésével is, különösen Guderian 1937-ben megjelent „Vigyázat — tankok” c. művével, valamint elemzi a szervezés és az elmélet hiányosságait.

A Nagy Honvédő Háború történetéből meríti tárgyát V. MACULENKO: „A szovjet csapatok hadműveleti álcázása

a háború első és második szakaszában” (1. sz. 11—20. o.) c. tanulmánya. Az álcázásnak már az 1939. évi szabályzat-tervezet nagy jelentőséget tulajdonított. A Vörös Hadsereg hadmérnöki főparancsnoksága 1941. június 26-án kiadott útmutatója hangsúlyozta, hogy a hadművelati álcázás az álcázó tevékenység valamennyi formájának aktív, sokoldalú és megszakítás nélküli alkalmazásán alapszik. A hadművelati álcázás két formájára hívta fel a figyelmet: 1. az egyik hadművelati jellegű (a főirányban mért csapás megkezdése előtt másodrendű irányokban végrehajtott csapások, az összes fegyvernemek felderítő tevékenységének fokozása a másodrendű irányokban stb.); 2. a másik a mérnöki jellegű álcázó tevékenység (objektumok álcázása és ál-objektumok építése, az ellenség légi felderítésének félrevezetése). A szerző a háború konkrét példáin mutatja be, hogyan sikerült érvényesíteni ezeket az elveket az egyes hadműveletekben. Pl. a moszkvai csatában, 1941—42 telén a csapatok felvonulása, a tartalékok összevonása az álcázás teljes betartása mellett folyt, annyira, hogy a német vezérkar december 6-i terepvázlatán a Nyugati Front 10 hadserege közül 3 nem is szerepelt. Az ellenség félrevezetését és erőinek lekötését szolgáltatta a Tyihin és Rosztov körzetében végrehajtott támadás. A szerző áttekinti az első két szakasz történetét és megállapítja, hogy a hadművelati álcázás állandóan fejlődött az ellenség félrevezetésére irányuló egyes intézkedésektől az álcázó hadműveletek végrehajtásáig, a csapatparancsnokok és fegyvernemi parancsnokok egyes intézkedéseitől a hadművelati álcázás tervének kidolgozásáig és önálló parancsnokság létrehozásáig.

Fontos, a polgári történészek által gyakran meghamisított adatokat közül P. MASZLOV: „A harckocsizó tartalékok létrehozása és felkészítése” (1. sz. 21—27. o.) c. munkájában. A Nagy Honvédő Háborúban minden hadjárat sikere a tartalékok mennyiségétől és minőségétől függött. Ezek létrehozása az egész szovjet nép hatalmas erőfeszítésének, a párt szervező munkájának volt köszönhető. A harckocsizó tartalékokhoz kell számítani a harckocsizó és gépesített alakulatokat is, amelyeket a hátszágban szerveztek, alakítottak újjá és készítettek fel. A háború alatt a Szovjetunióban 104 ezer harckocsit és

önjáró löveget gyártottak, emellett a harckocsizó alakulatok 111 ezer gépkocsit, 10 ezer páncélautót és 30 ezer motorkerékpárt kaptak.

A polgári történészek csökkenteni igyekeznek a szovjet harckocsigyártás jelentőségét és azt akarják bebizonyítani, hogy a döntő szerepet a nyugati segítség játszotta. Valójában külföldről csak a szovjet termelés 10 százalékát szállították, és a Szovjetunió számára a legnehezebb időben, a háború első kilenc hónapjában mindössze 377 harckocsi érkezett. Ezek részben elavultak voltak, hiányos felszereléssel, vagy pedig nem feleltek meg a szovjet arcvonal követelményeinek. A sztálingrádi döntő csata előtt a szállítás lelassult, de ekkorra a hazai ipar már jól működött. A szerző részletesen ismerteti a típusok arányának változását, az eltolódást a közepes és nehéz típusok felé, amely a könnyű harckocsik gyártásának teljes beszüntetéséhez vezetett. A kiváló minőségű T—34 közepes harckocsi típus a háború alatt gyártott összes harckocsik és önjáró lövegek több mint 50 százalékát alkotta. A lakosság az önfeláldozó munka mellett kb. 6 milliárd rubelt gyűjtött, ami több mint 30 ezer harci jármű előállítását fedezte.

A szerző részletesen ismerteti a kiképzés rendszerét a háború kezdetekor, a későbbi átszervezéseket, a tanalakulatok létrehozását a kezelőszemélyzet számára, a közép- és felsőfokú tanintézetek számának növekedését, ahol a tiszteket képezték ki. A háború alatt a tanalakulatokból csaknem félmillió különböző szakképzettségű harcos, a katonai iskolákból pedig 146 ezer tiszt került ki.

A szovjet légierők fejlődésének és harcainak lenyűgöző adatait ismerteti A. NOVIKOV—M. KOZSEVNYIKOV: „Harc a hadászati légi uralomért” (3. sz. 22—31. o.) c. tanulmánya. A hadászati légi uralom alatt olyan helyzetet kell érteni, amikor a Szovjet Fegyveres Erők és a hátszág sikeresen, az ellenséges légierők részéről történő jelentős zavarások nélkül tudják teljesíteni a feladatukat. Ennek megléte nem zárja ki a hadművelati és harcászati légi uralomért folytatott állandó, rendszeres harcot. A háború kezdetére a németek 4950 repülőgépet vontak össze a szovjet határ mentén, amelyeknek komoly harci tapasztalatokkal rendelkező személy-

zetük volt. 1940 óta Németország számára dolgozott Európa 57 repülőgépgyára és 17 gépparkja. Németországnak 20 700 repülőgépe volt, ebből 10 980 a frontalakulatoknál.

A támadás időpontjában a szovjet légierők átszervezése folyt és napirenden volt a géppark lecserélése. 1941 első felében a repülőgépipar új konstrukciójú gépeket bocsátott ki: kb. 2000 vadászgépet (JAK—1, LAGG—3, MIG—3), 458 bombázót (PE—2) és 249 csatarepülő (IL—2), de ezeknek csak egy része volt a frontcsapatoknál.

Az 1941. június 22-i tömeges német támadások során a szovjet légierők 1200 gépet vesztek, ebből 800-at a földön. Ezen a napon a szovjet gépek 6000 felszállást hajtottak végre és megsemmisítettek 200 német gépet. A németeknek nem sikerült szétzúzni a szovjet légierőket, mert az Északi és Déli Front, a belső körzetek alakulatai és a távolsági bombázó egységek érintetlenek maradtak. Ezek azonnal megkezdték tevékenységüket, június 25-e és 30-a között pl. 39 finnországi és észak-norvégiai repülőter ellen intéztek támadást. Június 22-e és július 10-e között a repülőtereken és a levegőben több mint ezer német gépet pusztítottak el.

Az 1941. június 22-i tömeges német támadások során a szovjet légierők 1200 gépet vesztek, ebből 800-at a szovjet repülőgéptípusok, hogyan alakult át a szovjet légierők felépítése, hogyan változott a harcászati. A szisztematikus felőrlés, a Leningrád és Moszkva alatti csaták, a sztálingrádi (csak az utánpótlást biztosítani igyekvő gépek közül 1160-at megsemmisítettek meg) és a kubáni légitámaszpont eredményeképpen Kurszk alatt sikerült megszerezni a hadászati légi uralmat, amelyet aztán szilárdan tartottak a háború végéig. A németeknek a szovjet—német arcvonalon 1941 júniusában 4950 katonai gépük volt, 1942 novemberében 3500, 1943 júliusában 2980, 1944 júniusában pedig már csak 2800. A szovjet légierőknek a kezdeti nagy veszteség ellenére 1942 novemberében már 3088 gépe volt a hadrakelt seregben, 1943 júliusában 8290, 1944 júliusában pedig 11 800. A hadászati légi uralmat az ellenséges gépek megsemmisítése eredményeként sikerült elérni. Összesen 57 ezer gépet pusztítottak el, ebből 44 ezret légi harcban, 13 ezret

a repülőtereken. Nem fogadható el az állítás, hogy a német légierőket a nyugati bombázások gyengítették meg döntő módon. Ezek nem érték el a kívánt eredményt. 1944-ben Németország még csaknem megkétszerezte a repülőgépgyártást, de ez sem tudta pótolni a szovjet arcvonalon elszenvedett veszteségeket.

A Nagy Honvédő Háború egyik kicsi, de rendkívül fontos arcvonalszakaszán vívott harcokat írja le P. JEGOROV: „A szovjet csapatok hadműveletei Leningrád alatt 1943-ban” (2. sz. 11—21. o.) c. munkája. 1943. január 18-án a Leningrádi és Volhovi Front csapatai csapást mértek az ellenséges arcvonal slisszelburg—szinyavinói kiszögellésére és áttörték a blokádot. A Ladoga és az arcvonal között létrejött egy 8—11 km széles korridor, de az arcvonal kiszögellése megmaradt, s a csúcsában lévő szinyavinói magaslatokról a németek tűz alatt tudták tartani a Ladogaig terjedő egész területet. Így tüzérségi tüzellel árasztottak el minden, az ideiglenes szárnyvonalon haladó szerelvényt.

1943 folyamán súlyos harcok folytak e kiszögellés felszámolásáért, a leningrádi—moszkvai vasútvonal eléréseért, ami végül is nem sikerült teljesen. Az első hadművelet február 10-én indult, amikor a Leningrádi Front 55. hadserege és a Volhovi Front 54. hadserege azt a feladatot kapta, hogy vágja le az egész kiszögellést. Az arcvonalat áttörték ugyan, de a támadások hamarosan megakadtak, és a főparancsnokság február 27-én be is szüntette őket.

A második hadműveletet mindkét front március 19-én kezdte. Ennek célja nem a kiszögellés egészének, hanem csak a csúcsának a levágása volt, a magaslatokkal együtt. Az arcvonalat itt is áttörték, eltolták Slisszelburgtól, de a fő célt nem sikerült elérni. A leningrádi arcvonalon március 22-én leállították a támadást.

A harmadik hadművelet július 22-én kezdődött és augusztus 22-éig tartott. A támadások, bár egyre erőteljesebbé váltak, nem érték el közvetlen céljukat, mert nem tudtak kellő erőt összpontosítani a rendkívüli módon megerősített, az erdős-mocsaras terep lehetőségeit jól kihasználó védelem ellen. Egyrészt elvonták azonban az „Észak” hadseregcsoport tartalékait és jelentős mérték-

ben fel is morzsolták őket, másrészt sikerült elhárítani a blokádnak helyreállításának nagyon is reális veszélyét. Ezek a harcok elősegítették, hogy a 67. hadsereg 30. gárda-lövészhadteste szeptember 15-e és 18-a között kiverje a németeket Szinyavinóból és elfoglalja az összeköttetést veszélyeztető magaslatokat.

A polgári történetírás egyes régi keletű, de állandóan felbukkanó ferdtéseivel száll vitába V. SZEKISZTOV—G. KOROTKOV: „Az amerikai imperializmus és a második világháború” (2. sz. 39—47. o.) c. tanulmánya. L. Morton és H. W. Wallin az Amerikai Egyesült Államok politikájának békeszerető jellegét igyekeznek bebizonyítani és azt állítják, hogy az USA-nak semmi szerepe nem volt a háború előkészítésében, tulajdonképpen csak a Pearl Harbor-i támadás kényszerítette bele. A szerzők ezzel szembeállítják az amerikai történészek másik csoportjának véleményét, amely szerint Pearl Harbort szándékosan idézték elő, hogy ok legyen a beavatkozásra. Ennél is döntőbb az Egyesült Államok két világháború közötti politikájának elemzése, valamint annak vizsgálata, hogy mit jelentettek az 1935. augusztus 31-i és az 1936. február 29-i semlegességi törvények a fasiszta agresszorok szempontjából.

A másik divatos hamisítás az, hogy az Egyesült Államok volt a „győzelem fegyvertára”. Bár 1941 decemberében Washingtonban úgy döntöttek, hogy a fő erőfeszítéseket Németország ellen irányítják, az Egyesült Államok csak 1942 végén kapcsolódott be komolyan a német—olasz csapatok elleni harcba Észak-Afrikában, vagyis 38 hónappal a világháború kitörése után. Igaz, hogy hatalmas, 16 353 659 főt számláló hadsereget állított fel, de ennek csak jelentéktelen része harcolt Németország ellen: 1942 végén — kevesebb, mint félmillió, 1943-ban — egymillió körül, 1944-ben — kb. 2 millió, 1945-ben — több mint 2 millió. Az Egyesült Államok hivatalos adatok szerint 6 év alatt 297 ezer repülőgépet, 315 ezer löveget és aknavetőt, 86 ezer harckocsit, 6500 hadihajót, 64 500 deszanhajót, 5400 szállítóhajót, 17 millió puskát stb. gyártott, de ennek csak kis részét használták fel Európában, hiszen pl. 1943 novemberében a légierőnek csak 39 harccsoportja volt Európá-

ban az összes 137-ből. Az Egyesült Államok és Anglia 9,6 ezer löveget, 10,8 ezer harckocsit, 18,7 ezer repülőgépet szállított a Szovjetuniónak, míg a szovjet ipar ezalatt 488 ezer löveget, 104 ezer harckocsit és önjáró löveget, 137 ezer harci repülőgépet állított elő.

Befejezésül megemlítjük még, hogy az 1. sz. közli *Dombrády Lóránd*: „A fasiszta Németország és a horthysta Magyarország háborúra való felkészítése” (44—52. o.) c. tanulmányát. (*Lenygel István*)

VOJNOISTORIJSKI GLASNIK (Jugoszlávia), 1971. 2. sz. — *Fabijan TRGO*: „A Jugoszláv Kommunista Párt és a honvédelem (az 1941. évi áprilisi háborúig.)” (11—27. o.) A JKP már korán felismerte a fasiszta háborús fenyegetést, s ezért arra törekedett, hogy a fasiszta veszéllyel szemben népfrent mozgalmat hozzon létre. A védelem sikeres előfeltételeként az ország demokratikus átalakítását, a nemzet erőforrásainak teljes mozgósítását jelölte meg. Az Anschluss után Németország Jugoszlávia szomszédja lett, ami már közvetlen háborús fenyegetést jelentett. Csehszlovákia megszállása után a JKP antifasiszta népfrentkormány létrehozását követelte. Nem változott a párt politikája az 1939. augusztusi szovjet—német megegyezés után sem. Az 5. pártkongresszuson, 1940 őszén az országvédelem kérdése került előtérbe és a kongresszus határozatot hozott arról, hogy Jugoszláviának nem szabad egyik hatalmi csoportosuláshoz sem csatlakoznia, meg kell őriznie semlegességét és szuverenitását, s a háborús veszély elhárítására Katonai Bizottságot jelölt ki. A kapituláns Cvetković—Maček-kormány áruló politikája elleni tiltakozásul a JKP 1941. március 27-én nagy hazafias tüntetést szervezett s ez az egész országra kiterjedő mozgalom megbuktatta a kormányt. Hitler válaszképpen április 6-án megtámadta Jugoszláviát. — *Vitomir GRBAC*: „A Jugoszláv Kommunista Párt szerepe a fegyveres felkelés és a szocialista forradalom előkészítésében”. (31—54. o.) A JKP Jugoszlávia veresége után elemezte a kudarc okait és az ország helyzetét. A belső helyzet és az objektív feltételek arra az elhatározásra vezették a JKP Központi Bizottságát, hogy azonnal és határozottan indítsa meg a fegyveres harcot az ország fel-

szabadításáért s egyben teremtse meg az alapokat a szocialista forradalom számára, amelyet a nemzeti felszabadító mozgalom nélkülözhetetlen előfeltételének tekintett. A feladat a néptömegek teljes mozgósítását követelte meg, ezt széles körű propagandával, hazafias, honvédő és szocialista tradíciók ápolásával valósították meg. A szinte leküzdhetetlennek látszó nehézségek megkövetelték, hogy a JKP belülről is egységes legyen, ezért nagyarányú tisztogató kampány indult meg, mely az oda nem való elemek eltávolításához vezetett. A katonai-szervezeti előkészületek is megindultak. A szervezési elveket szakértőkből álló bizottságok dolgozták ki, ezek egyszersmind a gyakorlati munkát is megkezdték: egyelőre kis akciócsoportokat, kereteket szerveztek, amelyekből a későbbiek során kifejlődtek a Jugoszláv Népi Felszabadító Hadsereg alakulatai. — *Pero MORÁČA*: „A Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottsága és a Nemzeti Felszabadító Partizánhadsereg Főhadiszállásának együttműködése a fegyveres harc fő problémáinak megoldásában és a nemzeti felszabadító mozgalom kifejlesztésében.” (57—77. o.) Az 1941. július-szeptemberi időszak fő feladata az volt, hogyan lehet az elszórt partizántevékenységet egységes vezetés alá vonni és nemzeti felszabadító mozgalommá továbbfejleszteni. A nehéz munkában nagy szerep jutott Titónak, aki a sok kudarc ellenére is kitartott az eredeti cél mellett. A Szovjetunió hadba lépése új alapokra helyezte az antifasiszta koalíció szervezetét és tevékenységét, s új lehetőségeket nyújtott a jugoszláv felszabadító mozgalom számára is. A belső ellenzék leküzdése nagy feladatot jelentett. Meg kellett győzni, vagy ha szükséges volt, el kellett távolítani az útból mindenkit, aki veszélyesnek, korainak vagy szükségtelennek tartotta az össznépi felkelést. Ugyancsak súlyos gondot jelentett a londoni emigráns jugoszláv kormánnyal való együttműködés is. Felvetődött az a gondolat, hogy Jugoszláviában népfront alapon létre kell hozni egy „nemzeti felszabadító bizottságot” s ezt alá kell rendelni a londoni kormánynak. A terv a londoniak merev magatartása miatt meghiúsult, ettől kezdve szétvált a JKP, valamint a londoni emigráció és helyi képviselőinek útja. A tanulmány az

1941. szeptember 26-i stolicei katonai tanácskozás leírásával és értékelésével zárul. — *Ivan JELIĆ*: „A Horvát Kommunista Párt vezetőszeropének előkészítése a Horvátország felszabadítására alakított Nemzeti Felszabadítási Frontban”. (81—106. o.) A tanulmány bevezetőjében két alapvető problémát vizsgál: 1. Mivel a Horvát KP csak 1937-ben alakult meg, vezetői viszonylag kevés tapasztalattal rendelkeztek; 2. Mi volt a programja az 1941 áprilisa után újjászerveződött HKP-nak? A vereség tovább nehezítette és bonyolította a nemzeti egységfront kialakításának amúgy sem egyszerű feladatát. A kommunisták mindenek előtt szövetségeseiket kerestek a közös ellenséggel szemben, kutatták az utat a befolyásos és erős Horvát Paraszt Párttal való kiegyezésre. Ez a párt a vereség után lényegében kettévált, reakciós elemi csatlakoztak az usztasa állam támogatóihoz, a centrum és a baloldal V. Mačec vezetésével visszautasította az együttműködést az usztasákkal, de nem támogatta a Horvát Kommunista Pártot sem, így közvetve a fasizmust segítette. A Paraszt Párt tagjai közül azonban a HKP sokat megnyert a népfrontpolitika támogatására. — *Milorad JAN-KOVIĆ*: „A katonai-politikai helyzet és harctevékenységek Nyugat-Szerbiában 1941—1942 telén”. (159—202. o.) 1941 decemberében a partizánalakulatok főerői a Szandzsákba vonultak át, ami súlyos helyzetbe hozta a Nyugat- és Közép-Szerbiában maradt partizán-csapatokat. A 15 000 harcost számláló 12 alegységből csak kettő került el a katasztrófát, mivel a csetnikek árulóvá váltak. Súlyos csapás érte a párt- és tömegszervezeteket is. A németek 60 000 embert vetettek be. Céljuk Szerbia pacifikálása és az újabb felkelések megakadályozása volt. Újjászervezték a Nedić-kormányt, amelynek fegyveres erői ekkor már elérték a 30 000 főt. A partizán csapatok maradványai elleni harcokban részt vettek az áruló Mihailović csapatai oldalán a bábkormány egységei is. A partizánok nem kaptak számottevő támogatást a nehéz összeköttetés következtében, így a négy hónapig tartó harcban vereséget szenvedtek, de közben Dél-Szerbiában már újabb felkelés robbant ki a németek ellen. — *Vojmir KLJAKOVIĆ*: „A németek balkáni politikája 1940—1941-ben”. (315—322. o.) A két világháború

közötti balkáni német politika célja az angol—francia befolyás kiegyensúlyozása, majd visszaszorítása volt. A második világháború kitörésével jelentősen megnőtt e terület hadászati fontossága, a németeket elsősorban gazdasági, az olaszokat politikai szálak fűzték a Balkánhoz. Ezért a németeknek nem kedvezett volna a status quo felborítása, az olaszok viszont Jugoszlávia és Görögország rovására ki akarták terjeszteni hódításaikat. A németek azzal, hogy Jugoszláviát rákényszerítették a háromhatalmi egyezményhez való csatlakozásra, meg akarták szilárdítani balkáni pozícióikat. Az 1941. március 27-i fordulat után azonban úgy ítélték meg a helyzetet, hogy feltétlenül szükség van fegyveres beavatkozásra, még akkor is, ha ez késlelteti a Szovjetunió elleni támadás megkezdését. — A folyóirat többi tanulmánya is a jugoszláv nemzeti felszabadító mozgalom első időszakával foglalkozik, pl. **Zdravko KLANJŠČEK**: „A fegyveres felkelés előkészítése Szlovéniában 1941. április—július” (111—126. o.); **Boro MITROVSKI**: „Megszállás és fegyveres felkelés Macedóniában 1941-ben” (129—155. o.); **Ahmet DONLAGIĆ**: „A Boszniában és Hercegovinában harcoló partizánalakulatok harcászatainak néhány vonása” (225—251. o.) — A folyóirat e számát is egyéb közlemények, köztük a második világháború angol—amerikai hadműveleteinek fedőnevei (befejező rész 349—358. o.), valamint recenziók és bibliográfiák teszik még tartalmasabbá. (*Viniczai István*).

WOJSKOWY PRZEGLAD HISTORYCZNY (Lengyelország) 1971. 4. sz. — **B. HILLEBRANDT**: „Az Ifjúsági Harci Szövetség” részvétele a hitleri megszállók elleni harcban”. (3—33. o.). Az ifjúság a maga módján szinte első perctől kezdve részt vett a megszállók elleni harcban. Szervezetszerű működésükről 1940-től lehet beszélni, amikor egyes csoportjaik kommunista irányítás alá kerültek, s a Népi Gárda egységeiben és önállóan is harcoltak. Elsősorban összeköttetési, felderítési feladatokkal és a földalatti sajtó terjesztésével bízták meg a fiatalokat. Emellett fontos szerepük volt a lengyel kultúra megmentéséért folytatott akcióban. Az egyetemek, főiskolák, középiskolák szabadlábban maradt tanárai lakásukon kisebb csoportokban foglalkoztak hallga-

toikkal és felkészítették őket az „igazi szabadságra és függetlenségre”. A tanulmány részletesen ismerteti az „Ifjúsági Harci Szövetség” jelentős akcióit, saját újságjukon keresztül folytatott agitációs munkáját s a résztvevők tevékenységét. — **K. KACZMAREK**: „A 2. Lengyel Hadsereg felállítása, 1944. augusztus — 1945. január” I. rész. (34—58. o.) Több tanulmány és monográfia foglalkozott már a 2. Lengyel Hadsereg történetével, jelen tanulmány a hadsereg felállításával kapcsolatos problémákkal, lehetőségekkel és nehézségekkel foglalkozik, a hadsereg anyagi és technikai ellátása biztosításának és megszervezésének kérdéseit tárgyalja. A Lengyel Munkáspárt és a Nemzeti Bizottság 1944. július 22-i programjában a legfontosabb feladatként a hitleri Németország elleni harcot s egész Lengyelország felszabadítását szabta meg. Ehhez azonban Lengyelországnak a háború, a hitlerista megszállók pusztításai miatt nem voltak meg az anyagi feltételei. A felállítandó hadsereg személyi kereteihez a felszerelést a Szovjetunió biztosította. A mozgósítás megszervezési és politikai nehézségeit, majd az első egységek felállítását ismerteti a cikk, létszámadataival. — **P. ŁOSSOWSKI**: „Lengyel katonák internálása Litvániában, 1939—40-ben”. (59—77. o.) Az 1939. évi lengyel—német háború történetéhez hozzátartozik a Lengyelországból elmene-kült és Romániában, Magyarországon, Lettországon és Litvániában internáló táborokba került lengyel katonák és polgári személyeknek a sorsa. Ezzel a még feltáratlan területtel foglalkozik a cikk, elemelve a lengyel—litván kapcsolatokot s a litván internáló táborok helyzetét a lengyel katonák Nagy-Britanniába és Franciaországba távozásáig. — **L. PASTUSIAK**: „Nyugat-Berlin ügynevezett blokádja 1948—49-ben”. (78—107. o.) A jelenlegi európai helyzethez s a „keleti szerződések” aláírásához vezető út állomásait s a „berlini kérdés” történeti megvilágítását adják a lengyel hadtörténészek második világháború utáni eseményekkel foglalkozó cikkei. — A hidegháború fokozódását eredményezte az amerikai—angol—francia megszálló hatalmak 1948. június 24-én Nyugat-Berlinben (Bizóniában) bevezetett pénzreformja. Ennek első következménye Berlinnek, mint közigazgatási egységnek a megszűnése,

mivel a szovjet hatóságok a pénzreform miatt új ellenőrzési rendszabályok életbeléptetésére kényszerültek. A válság 1948. június 25—1949. május 12-ig tartott, s gazdasági és politikai kihatásait vizsgálja a cikk. — A Visszaemlékezések rovatban J. SOBIESIAK: „Egy partizán visszaemlékezései” (141—146. o.) címmel emlékezik Nyugat-Ukrajna területén 1942—43-ban folytatott harcaira. — J. KUROIPIESKA: „Egy vezérkari tiszt visszaemlékezései” (172—199. o.) 1939-ből és T. KRÓLIKIEWICZ: „A lengyel sportrepülés történetéből” (200—229. o.) a lengyel Aeroklub felállítására és 1920—1939 közötti működésére emlékezik. — E. GRÓNCZEWSKI: „A cselekvés emberei. Rövid életrajzok a Lengyel Munkáspárt aktivistáiról, a Népi Gárda és a Népi Hadsereg katonáiról” (230—241. o.) A hazafias hagyományok ápolásában fontos feladat a hősök példaképpül állítása és életük megismertetése. E célkitűzést szolgálja a folyóirat 1963—65-ös évfolyamaiban már megjelent s az újabban feltárt levéltári anyagok alapján jelen számban közzétett életrajzokkal. — F. SKIBINSKI: „Megfontolások a harcászatról” (242—259. o.) A harcászati tevékenység történeti fejlődésének áttekintése során Dragomirov, Foch, Fuller nézeteit ismerteti, majd rátér a két világháború között elfogadott harcászati elvek, és a második világháború harcászati példáinak elemzésére. (*Windisch Aladárné*)

MILITÄRGESCHICHTE (Német Demokratikus Köztársaság) 1972. 1. sz. — W. BRAMKE — K. NUSS: „A hadtörténettudomány aktuális problémái.” (5—13. o.) Az elmúlt évtizedek nagy társadalmi és forradalmi átalakulásokkal jellemezhetők. Ezek értelmezéséhez minden tudománynak, így a hadtörténettudománynak is ki kellett dolgoznia az újabb, főleg a szocializmus és kapitalizmus világméretű harcára vonatkozó összefüggéseket és felismeréseket. Az előtűnk álló feladatok: a társadalmi fejlődés általánosan érvényes törvényszerűségeinek és a nemzeti sajátosságokkal való összefüggéseinek feltárása; a tömegek harca a társadalmi haladásért; a munkásosztály forradalmi katonai hagyományainak feldolgozása. Külön kérdéskomplexum a nép és a néphadsereg egysége, a párt irányító szerepe a hadseregben és a hadsereg mint a Varsói Szerződés egyik tagja. A dialektika azt

is megköveteli, hogy az imperialista hadseregek, elsősorban a nyugatnémet hadsereg tevékenységét is elemezzük, valamint a társadalmi haladás mai három hajtóerejét: a szocialista tábor, a nemzetközi munkásmozgalom és a forradalmi felszabadító erők harcát. — J. KÜBLER: „Az Egyesült Államok Latin-Amerikával kapcsolatos katonapolitikája a második világháború után”. (14—23. o.) A cikk a *Zeitschrift für Militärgeschichte*, 1971. 6. sz.-ban megjelent közlemény második része. Az USA a második világháború befejezésével elérte célkitűzését, a Latin-Amerika feletti gazdasági és politikai uralmat biztosan kézben tartotta. A „háterszág” biztosítása céljából megnövekedtek a magánberuházások a nyersanyagtermelés érdekében, ezen országok külkereskedelme 60⁰/₀-ban az Egyesült Államokat érinti. A politikai függőség a katonai beavatkozást is lehetővé tette, a katonai bázisok egész láncolata fúzi ma a latin-amerikai országokat az Egyesült Államokhoz. Megváltozott azonban a katonapolitika Kennedy elnök idejében — a szocializmus előretörése következtében megszaporodtak a forradalmi megmozdulások —, aki kénytelen volt neokolonialista módszereket bevezetni. A kubai forradalom döntő változást hozott, és e tény, bár lassan, de előre veti az USA politikai, gazdasági és katonai vereségét a latin-amerikai országokban. — H. HÖHN: „Nézetek a korszerű harcselekmények vezetéséről a NNH szárazföldi haderejében az 1962—65. közötti időszakban”. (24—36. o.) A rakétafegyverek megváltoztatják a hadvezetést és alapvetően érintik a haderőnek hadászati alkalmazásának módszereit. A szovjet hadművészet és a hazai német hadtörténelem elemzéseire épült a NNH tiszti kádereinek felkészítése és kiképzése, hogy a harcselekmények irányítását és vezetését exakt módon sajátíthassák el. Elengedhetetlenül fontosak a közös hadgyakorlatok, amelyek nélkülözhetetlen tapasztalatcserét is jelentenek. — A. STUSSZEVICS: „Légvédelmi csapatok a Nagy Honvédő Háborúban” (37—50. o.) A háború első periódusában hadászati védelmi hadműveleteket hajtottak végre az ellenséges túlerővel szemben. A második szakaszban — 1943-tól —, amikor a háterszág védelme mellett az arcvonalat határoló szakaszok aktív védelmét is ellátták, a támadó fasiszta légi-

erők nem tudták áttörni ezt a védelmi vonalat. A harmadik szakaszban — 1945-ben — a szovjet légierők már négy-szeres túlerővel rendelkeztek, a légvédelmi csapatok, a háország védelme mellett a szárazföldi haderők támogatását látták el a támadó hadművelet idején — a csapatvédelmi erőkkel együttműködve. A szovjet légvédelmi csapatok a háború folyamán önálló haderőnemmé válnak — D. WEIDEMANN: „A Diem-rezsim és a népi ellenállás átalakulása szervezett önvédelmi háborúvá, 1954—1960 között”. (50—60. o.) Az 1954-es genfi konferencia után két tendencia jellemzi Dél-Vietnamot: egyrészt a lakosság forradalmi felszabadító harca, másrészt az amerikai imperialisták politikája és taktikája, melynek célja a genfi határozatok végrehajtásának szabotálása. A SEATO támaszpontok láncolatában Dél-Vietnam fontos stratégiai helyet foglal el, ezért segítette uralomra a Diem-rezsimet, amely az USA politika maradéktalan kiszolgálója és a féktelen terror képviselője a lakossággal szemben. A politikai leigázást a gazdasági kifosztás követte, mely gyakorlatilag gyarmattá süllyesztette az országot, 1960-ban állították fel az első fegyveres csoportokat, belőlük alakult a Nemzeti Felszabadítási Front, amely összefogja és irányítja a fegyveres akciókat. — E. KÖNNEMANN: „A hadsereg-főparancsnokság helyzetértékelése az 1919. márciusi harcok után”. (61—71. o.) Az 1919. március 22-én tartott tanácskozás három súlyponti kérdést ölel fel: az osztályharc likvidálását Németországban, a lehető legkedvezőbb békefeltételek elérését és a hadseregfejlesztéssel kapcsolatos elképzeléseket. Az osztályharc felszámolását oly alaposan készítették elő, hogy

a szociáldemokrata párt jobboldalát is érintették a tisztogatási akciók. A fő szempont azonban a hadsereg kiépítése maradt, hogy ne csak biztos támasza legyen a rendszernek, hanem a „belső béke” helyreállítása után az agresszív tervek végrehajtásának is kiváló eszköze lehessen. — W. BRAMKE — K. FINKER: „A német forradalmi munkásifjúság harci szervezete a »Rote Jungfront« 1924—29-ben” (27—79. o.) A kapitalizmus viszonylagos stabilizációjának idejére esik a Vörös Frontharcos Szövetség és annak ifjúsági szervezete, a Vörös Ifjúsági Front megszervezése. A német proletárifjúság fegyveres szervezetének tagjai 30—40 000 főt számláltak. Célja: az ifjúság felkészítése az antimilitarista harcra és a proletáregységfront demonstrálása. Szerveztek emlékünnepeket K. Liebknecht tiszteletére, 1927-től kezdődően pedig következetesen felléptek egy új háború előkészítése ellen. 1929-ben a kormány betiltotta a munkásszervezeteket és radikálisan fellépett a tagjai ellen. A fasiszmus uralomra jutása idején a munkásszervezetek illegálitásban dolgoztak. Forradalmi hagyományuk ápolása ma becsületbeli üggyé vált. A folyóirat két volt ifjúmunkás visszaemlékezéseit is közli. — A NNH hadtörténelmi folyóirata ez évtől kezdődően új címet vett fel, a szemléletesség és áttekinthetőség érdekében új grafikai külsőben jelenik meg. A szövegeket fotókkal, térképekkel, grafikakkal gazdagabban illusztrálja. Új fejezetet szentel a katonai hagyományoknak, 1973-tól pedig helyet ad a haditechnika történetét feldolgozó közleményeknek is. Minden számban német- és külföldi folyóiratok hadtörténeli repertóriumát találhatók. (Rákóczi Katalin)